

УДК 349.6:349.422

Д.С. Піддубна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільного та господарського права Донецького юридичного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

ОРГАНІЧНЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ – В КОНТЕКСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ «БЕЗПЕКА»

Анотація. Здійснюючи розгляд органічного господарювання та його нормативно-правове закріплення на національному та міжнародному рівнях виокремлюються підстави для ствердження про належність даного виду господарювання до екологічної, національної, біологічної, генетичної, продовольчої, енергетичної безпеки та розуміння «безпеки в цілому».

Ключові слова: органічне господарювання, термінологічне навантаження, безпека, екологічна безпека, продовольча безпека, безпека продукції, національна безпека, біологічна безпека.

Постанова проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. В процесі технологічного, наукового, біологічного тощо розвитку та прогресу, все більшої уваги зумовлює питання розгляду збереження природи, її складників, життя і здоров'я людини, рослин і тварин, як це існує на міжнародному рівні. Формування правової, соціальної, демократичної держави України у її новому вимірі – створює потребу у вдосконаленні існуючих та розробці необхідних нових нормативно-правових актів. Даний факт не оминає питань пов'язаних з екологією, земельними ресурсами, аграрним виробництвом, що в цілому становить «безпеку» під різним кутом зору у різних напрямках.

Останні події суспільства чітко висвітлюють намір та жагу громадян до побудови правової країни. Спливає час і змінюються, переосмислюються життєві цінності, формується нова

свідомість людини. Пріоритетним напрямом у «звичайної» людини стає не жага до швидкого збагачення, а стабільне, мирне існування гармонії перш за все у суспільстві та країні в цілому.

Здавалось, що не зовсім доцільним на сьогодні є розгляд питань пов'язаних з органічним господарюванням чи будь-яким іншим напрямом, першочерговим має стати питання миру. Проте, наявність «миру» – певний шлях до безпеки. Разом з тим, органічне господарювання кінцевим процесом має створення продуктів споживання (їжу). Саме останні є частиною на шляху закріплення безпеки, сприяння розвитку здорової нації.

Таким чином, виходячи із зазначеного, з урахуванням розвитку продуктів біологічного прогресу – генетично модифікованих організмів та тенденцій до їхньої заборони в країнах Європейського Союзу, з набранням оберт

розповсюдження продуктів органічного виробництва, еко-продуктів, продуктів «зелених» технологій, що за своїм спрямуванням є подібними, тощо створюють передумови актуальності, своєчасності та доцільності такого наукового розгляду. Відображають поєднання наукових розробок та практичного їхнього застосування. Окрім цього, підтверджуючим напрямом необхідності їхнього правового регулювання є і євро інтеграційний процес України, що зобов'язує нашу державу привести до узгодження національне законодавство.

Продовжуючи здійснювати дослідження органічного господарювання у даному науковому доробку хочемо здійснити розгляд органічного господарювання саме у контексті становлення змістового навантаження «безпека», що стає доцільним не лише зі сторони наукової теорії, а матиме зміст для практичного виміру.

Аналіз останніх досліджень. Враховуючи об'єднаність теми щодо напрямку органічного господарювання та «безпека» існує можливість виокремити науковців чий праці слугують підґрунтям для розкриття обраного напрямку: В.М. Баб'як, Г.І. Балук, С.І. Бугера, Н.М. Василюк, А.П. Гетьман, О.І. Гойчук, Р.Р. Гумеров, В.М. Єрмоленко, І.І. Каракаш, Т.О. Коваленко, Т.Г. Ковальчук, К.А. Кондратьєва, М.В. Краснова, В.І. Курило, Т.В. Курман, В.І. Лозо, С.О. Лушпаєв, Б.Й. Пасхавер, Д.С. Піддубна, О.Ю. Піддубний, П.Т. Саблук, О.В. Скидан, В.Ю. Уркевич, М.В. Шульга та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не до кінця розкритими залишаються питання щодо суміщення і розгляду в системності органічного напрямку господарювання в контексті становлення різноманітних видів безпеки, що у

кінцевому рахунку становить єдине термінологічне закріплення «безпека».

Мета статті. Метою дослідження є вивчення нормативно-правового закріплення щодо видів безпеки, теоретичних положень та надання певних бачень щодо ролі органічного господарювання на шляху закріплення «безпека» в залежності від галузі використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначеннями, що міститься у тлумачному словнику української мови «безпека» розглядається як стан, коли комусь або чомусь ніщо не загрожує, не викликає занепокоєння [20, с. 53].

Відповідне закріплення міститься і у діючій нормативно-правовій базі, що у аналізі стає можливим стверджувати про виокремлення певних видів безпеки: «безпека» в цілому; екологічна безпека; продовольча безпека; біологічна безпека; генетична безпека; національна безпека, енергетична безпека.

У відповідності із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачається: «екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» [15].

Закон України «Про основи національної безпеки України» закріпив: «національна безпека — захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією,

прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [14].

У відповідності із Законом України «Про захист прав споживачів» визначається «безпека продукції» — відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виготовлення і утилізації продукції [13], при цьому «продукція» розглядається «будь-які виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб» [13]. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на

період до 2015 року» передбачає термін «продовольча безпека держави» — «захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її життєдіяльності» [12]. Не розкриваючи зміст «продовольчої безпеки», вмістило норми щодо забезпечення продовольчої безпеки розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [18]. Закріпити термін «продовольча безпека» намагалися і шляхом розробки законопроекту «Про продовольчу безпеку України» (законопроект № 8370-1 від 28.04.2011), який запропонований у квітні 2011 року та відхилений Верховною Радою України у липні 2012 року у якому під нею розумівся «соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості» [16].

Так, В.І. Курило та О.І. Гойчук розглядають продовольчу безпеку як гарантовану здатність держави на принципах самозабезпечення основними харчовими продуктами за їх економічної і фізичної доступності незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує його здоров'я та інтелектуальний розвиток [1, с. 3]. О. Скидан розглядає «продовольчу безпеку регіону» — еколого-економічний стан регіону, за якого всі його громадяни забезпечені якісним продовольством у необхідній кількості й асортименті, а це підтримує найвищий рівень їх

фізичного й психічного здоров'я, що знаходить прояв у максимально можливій тривалості життя [19, с. 55]. Б. Пасхавер виділяє два показника, що розкривають сутність поняття продовольчої безпеки: а) кількість та якість харчування; б) економічна доступність харчування (у частках сімейного бюджету) [6, с. 43]. Продовольчу безпеку Т.В. Курман розглядає як складову національної безпеки держави, що передбачає захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою на принципах самозабезпечення безперешкодного фізичного та економічного доступу людини до продуктів харчування у кількості, асортименті, встановленого рівня якості та безпеки, необхідних для підтримання її здоров'я та звичайної життєвої діяльності [3, с. 79]. С.О. Лушпаєвим у своєму дисертаційному дослідженні було запропоновано найбільш повне та максимально обґрунтоване визначення щодо продовольчої безпеки, а саме: «стан розвитку суспільних відносин, при якому сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності для населення продуктів харчування, відповідності продуктів харчування критеріям якості та безпеки для життя і здоров'я, забезпечення продовольчої незалежності держави на рівні 90% задоволення попиту на продовольство за рахунок власного ресурсного потенціалу, запобігання настанню продовольчої залежності держави, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій» [4, с. 6-7].

Певного правового виміру зазнає і біологічна безпека. Так, відповідно до Рішення Ради національної безпеки

і оборони України «Про біологічну безпеку України» не зазначається чіткого визначення, проте йде мова про факти, які її порушують: «...посилення негативного впливу біологічних факторів на населення, можливість виникнення загроз біологічного походження, пов'язаних із розвитком сучасних біотехнологій та появою синтетичної біології, проявами біотероризму, відсутністю чітких правил поведінки при здійсненні генетично-інженерної діяльності та роботі з небезпечними біологічними агентами» [9]. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [11] вмістив два визначення, а саме щодо біологічної та генетичної безпеки. Перша розглядається як «стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини», друга як «стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній будь-який неприродний вплив на людський геном, відсутній будь-який неприродний вплив на геном об'єктів біосфери, а також відсутній неконтрольований вплив на геном сільськогосподарських рослин і тварин, промислових мікроорганізмів, який призводить до появи у них негативних та/або небажаних властивостей».

Щодо енергетичної безпеки не існує чіткого визначення. Дослідники надають достатньо велику кількість термінів з її визначенням. Енергетична безпека — «властивість технічної без-

пеки систем енергетики; кінцевою метою ставить гарантований захист особи, суспільства, держави від дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, тобто має більш широкий зміст, ніж поняття надійності, й виступає як економічна, політична і філософська категорія [8]. Енергетична безпека — це система поєднання потенціалів — економічного, політичного, техніко-технологічного, ресурсного і, власне, енергетичного, а також факторів наукового, географічного, організаційного, управлінського тощо, без урахування яких аналіз будь-якої безпеки неможливий [5, с. 41-47]. Енергетична безпека — «складова економічної безпеки, цілеспрямований вплив суб'єкта управління на загрози і небезпеки, створення державними та недержавними інституціями необхідних та достатніх умов для унеможливлення дефіциту в забезпеченні споживачів економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами прийнятної якості в нормальних і надзвичайних умовах, послідовне і активне проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергопостачання, забезпечення ефективного функціонування підсистеми енергетичної безпеки» [2, с. 19]. На рівні нормативно-правових актів ми також не зустрічаємо чіткого визначення енергетичної безпеки, проте певні дії, які мають бути вчинені з метою забезпечення енергетичної безпеки виокремлюються, як приклад: Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну» [17].

Враховуючи те, що виробництво органічної продукції (сировини) — «виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого

виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів» [10]. Не торкаючись певних положень, які мають претензійний характер, в цілому суть органічного виробництва передана та збережена. Розглядаючи органічне господарювання як «вид господарської (підприємницької) діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання, у тому числі фізичними особами, які мають земельні ділянки надані для ведення особистого селянського господарства чи отримали такі наділи у приватну власність в порядку спадкування за законом та здійснюють таку діяльність самостійно, та включає в себе певні етапи: підготовка земельних ділянок для такого виробництва, процедура перевірки посадкових та племінних ресурсів, запровадження конверсійного етапу та здійснення контролю у цей період, наявність належних приміщень — як для безпосереднього, так і для опосередкованих дій під час органічного господарювання, реалізація органічної продукції та сировини, під час якого здійснюється виробництво: рослинництва, тваринництва, аквакультур, плодівництва, утому числі — овочів та фруктів, виноградарства, бджільництва та забезпечує динаміку рівноваги між елементами правових, екологічних, економічних, соціалізованих систем, як національного, так і міжнародного рівнів, направлено на встановлення та закріплення існування придатного для життя навколишнього природного середовища в цілому, та його складових зокрема» [7, с. 332].

Органічне господарство — «комплекс елементів майнового та немайнового характеру, які як безпосередньо, так і опосередковано використовуються під час органічного господарювання» [7, с. 332].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Таким чином, розгляд загального поняття «безпека» та її безпосередніх видів, як то національної, екологічної, продовольчої, генетичної, біологічної, енергетичної безпеки, та з урахуванням характеристик органічного господарювання виокремлюємо факт приналежності, вагомості у процесі становлення її в цілому та певних видів зокрема.

Подальший розгляд органічного господарювання, його нормативно-правове удосконалення щодо структури, реалізації продукції, та відповідного місця, питань пов'язаних із вирізненням такої продукції поміж інших, процедур отримання відповідних сертифікатів, дозволів, актів перевірки тощо, системи маркування і т.д. завжди буде стосуватись та «йти» у системності із загальноновживаним термінологічним навантаженням «безпека». Подібне врахування дасть можливість нормативного, системного врегулювання відповідних суспільних відносин та сприятиме єдності, комплексу подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека та необхідність її правового забезпечення / О.І. Гойчук, В.І. Курило // Адвокат. — 2006. — № 3. — С. 3.
2. Ковалко М.П. Розвинута енергетика — основа національної безпеки України. Аналіз тенденцій і можливостей / М.П. Ковалко, О.М. Ковалко. — К.: ТОВ «Друкарня «Бізнес-поліграф»», 2009. — 104 с.
3. Курман Т.В. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспект / Т.В. Курман // Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика: моногр. / А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, В.М. Корнієнко та ін. ; за ред. А.М. Статівки. — Х.: ФІНН, 2010. — 240 с.
4. Лушпаєв С.О. Правові засади продовольчої безпеки України : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня к.ю.н.: / С.О. Лушпаєв, — Харків, 2014. — 19 с.
5. Микитенко В. На чому базується енергетична безпека держави / В. Микитенко // Вісник НАН України. — 2005. — С. 41-47.
6. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // Економіка України. — 2006. — № 4. — С. 43.
7. Піддубна Д.С. Органічне господарювання: поняття і ознаки на шляху законодавчо-практичного становлення та реалізації / Д.С. Піддубна // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 р.), присвяченої 90-річчю від народження академіка В.З. Янчука / за ред. проф. В.М. Єрмоленка. — К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. — С. 331-334.
8. Плачков І. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє / І. Плачков, С. Плачкова [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-1>
9. Про біологічну безпеку України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 року (введено в дію Указом Президента № 220/2009 від 06 квітня 2009 року). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uapravo.net/akty/authority-osnovni/akt5bykk7i.htm>
10. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03 вересня 2013 року (в ред. від 05 квітня 2015 року). — [Електронний ресурс]; Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
11. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року

(в ред. від 20 вересня 2015 року). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>

12. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова КМУ від 19 вересня 2007 року № 1158 в ред. від 20 грудня 2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF/print1432723781553444>],

13. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року (в ред. від 30 вересня 2015 року). — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

14. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року (в ред. від 07 серпня 2015 року). — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

15. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року (в ред. від 01 січня 2015 року). — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

16. Про продовольчу безпеку України: законопроект від 28 квітня 2011 року № 8370-1 та відхилений 05 липня 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=8370-1&skl=7

17. Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року (введено в дію від 01 травня 2014 року). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-14>

18. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 року. — [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>

19. Скидан О. Продовольственная безопасность как приоритет региональной аграрной политики / О. Скидан // Экономика Украины. — 2004. — № 3. — С. 55.

20. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. — Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. — 1008 с., С. 53.

Поддубная Д.С.

Органическое хозяйствование — в контексте терминологической нагрузки «безопасность».

Аннотация. Осуществляя рассмотрение органического хозяйствования и его нормативно-правовое закрепление на национальном и международном уровнях выделяются основания для утверждения о принадлежности данного вида хозяйства к экологической, национальной, биологической, генетической, продовольственной, энергетической безопасности и понимание «безопасности в целом».

Ключевые слова: органическое хозяйствования, терминологические нагрузки, безопасность, экологическая безопасность, продовольственная безопасность, безопасность продукции, национальная безопасность, биологическая безопасность.

D. Pidubna

The Organic Production in the Sense of the Term safety and Security.

Summary. Through the consideration of organic farming and its regulatory consolidation at the national and international levels fundamentals for allegations of facilities of this sector to environmental, national, biological, genetic, food, energy security and understanding “safety in General”.

Keywords: organic management, conceptual load, safety, environmental safety, food safety, product safety, national security, biological security.